

Strte peruti.

Novela. Spisala Márica.

Vasih sem sedela ž njima prav dolgo pod košatimi kostanji pri stari, zapuščeni kapelici. Mati me je sicer često opominjala, naj ne tekam za njima, ker sta že odrasli, učeni gospodičini, jaz pa še neveden otrok.

Obetala sem vselej, da ne pojdem nikdar več; toda kadar sem védela, da se bliža ura, ko pojdeteta gospodičini navadno na izprehod, hitela sem po čist predpasnik, pogladila si lasé in sedla pred hišo.

Ko sta se glasno govorèč prismijali po stopnicah, upirala sem sedaj v to, sedaj v drugo proseče svoje oči, nagnila glavo in takó pomembno nabrala ustna, da sta me zdajci razumeli.

Pogledali sta se, nasmehnili, poljubili me in me povlekli za sabo.

Vsa srečna sem jima hotela v povračilo nositi košek, v katerem sta imeli delo, knjige in morda tudi kaj slaščic záme.

Bili sta moja sestra Vida in nje prijateljica Danica, ki je končala šole za vzgojiteljice in prišla ob vélikih počitkih k nam.

Ondu pod našimi kostanji jima je jako ugajalo. Sestra moja je delala, Danica pa ne, ampak čitala je vedno sedaj glasno sedaj tiho, v tem pa se pogovarjala takó na glas, da sem si mislila: »Čemú jo je neki Vida poklicala k sebi, če se vedno prepirata?« Ali ko sem jo začudena gledala, poskočila je k meni, pokleknila in me poljubujé stiskala náse; jaz pa sem bila vesela, da je prišla k nam gospodičina Danica!

Bila je pri nas dober mesec. Minilo pa je od tedaj deset let.

Kostanji razprostirajo še tamkaj svoje veje kakor tedaj, sestre moje in Danice pa ni več tu, in jaz tudi nisem več otrok, ampak odrasla gospodičina kakor ónidve tedaj . . .

Deset let! Kolika izprememba v tem času! . . .

Pred nekaj tedni sem videla Vido in Danico, ali kakó malo me spominjata nekdanjih prijateljic, kakovo nasprotje je med njima!

Ob desnem soškem bregu, južno od solnčne Gorice ima svoje širo posestvo tvorničar Lavrič. Ob lepem poslopji in okrog njega se lahko opaža skrbno gospodarstvo. Povsod je vse v redu, povsod se kaže blagoslov nebeški. Gladke peščene poti držé po vrtéh, polnih

cvetic in sadnega drevja; vmes pa stojé prijazne zelene hladnice z vabnimi klopnicami.

Na večer je bilo prijetno v hišnih prostorih z bogato opravo med toliko in toliko ónih nežnih stvarc iz ženskih rok, katere pristujejo takó dobro ter ugajajo očém in ljubko vplivajo na posetnika, dasi so odveč. Vse je dihálo blažen domači mir, zadovoljnost in srečo, óno sladko omamljivost, katera je navadna v medenih tednih srečnih zakoncev.

Gospodinjala pa je tukaj moja sestra Vida, in to ne šele nekaj dnij, ampak že sedem let.

Živela je mirno poleg dobrega možá in treh lepih, živahnih otrók.

Vida je bila že deklica resna in realnih mislij. Sanjala ni o svetu, kakeršen se nam slika v romanih, izgubljala se ni v neplodnih sanjah in dasi še mlada, mislila je vender stvarno in trezno. In kakó je bila srečna! —

Deževalo je že kake štiri dni zaporedoma, in hladno je bilo takó, da ni bilo vreme kár nič podobno óncmu koncem vélikega travna.

Bila sem že dva tedna pri Vidi na nje dómu. Jezila sem se na vreme in ropotala po hiši, da utolažim svoj srd. To pa je svaka in sestro mojo le veselilo, zakaj šalila sta se z menoj, nagajala mi, ozirala se v sive oblake in se hudomušno razgovarjala.

»Glej, Vida, glej, kakó se drevé oblaki proti Gorici! Nič ne bode, še dolgo bode deževalo. To pa vender ni prav, da dež takó nagaja našemu ubogemu gostu!«

»Molči, Božo, bodeta pa Vidka in Janko več znala, če je takšno vreme, ali ne vidiš kakó ju nesrečni naš gost uči vse jutro?«

V tem pa sem jaz bobnala po oknu, toda ko sta me le preveč razkačila s svojim razgovorom, pobegnila sem ter šla mučiti in nadlegovat v kuhinjo ubogo Luco.

Toda napočil je venderle krasen dan. Soča se je urno valila čez jez, in solnce, ki se je upiralo v belopenečo vodo, zlatilo jo je takó čarobno, da smo stali kakor zamaknjeni na nje bregu, ne menèč se za to, da je škropila voda v nas.

Vetra ni bilo več; komaj čutna sapica nam je donášala vonjavo cvetic z vrta, dočim se je s kostanja blizu nas vsipalo nežno belo cvetje na nas in so se v bližnjem gozdu oglašali ptiči.

»To je záte!« dejala sta svak in sestra.

In res je bilo záme!

Zrla sem na reko, ki je bila tu takó široka, in želela sem si — nedaleč tja čez njo, toda v čolnu samó do ónega brega in nazaj.

»Ti, Božo,« pravim svaku pri obedu, »odškodovati me moraš za draženje v minulih dneh; preveč si me jezil.«

»No, s čim, duška, morda s poljubčkom?«

»Imej ga záse, ali nekaj drugega mi moraš storiti.«

»Kaj takega?«

»Prepeljati nas moraš v čolnu čez Sočo! V tvornici si bil dopóldne, popóldne te torej ni treba, veslanje pa je takó prijetno.«

»Beži no, ali ne vidiš, kakó dere narasla Soča? — Vreme se pa tudi še ni ustanovilo.«

»To je pač lepo; bolje se bomo gugali! Ali bi rad, da bi teklo kakor po olji?«

Z vsemi izgovori me ni mogel prepričati. Videč, da se držim takó černo, obetal mi je, da gremo v čoln skoro po obedu.

Nisem se motila.

Bilo je lepše in bolje, nego sem si mislila in upala.

»Soča je mirne nraví in se hitro utolaži,« dejali smo, brodeč po nji.

Tudi starejša otroka Vidka in Janko sta bila z nami in kakó sta pluskala po vodi, kakó vriskala in se smijala!

»In ti si jima hotel ukrasti to veselje, Božo?« rekla sem svaku, ki se je bil dolgo dolgo branil, predno ju je vzel s seboj.

Ko smo bili še sredi Soče, vzela sem otroka vsakega na jedno stran, in skoro se je razlegala iz njiju čistih grl zibajoča pesenca, katero sem ju naučila v prejšnjih dneh:

»Bega ob veslu čolniček legák,
Voda ga nese kot lastovko zrak;
Veter od juga meglice topí,
Solnce se zlato v valovih bliščí.«

Zadovoljna sem bila z učencema, in njiju roditelji menda tudi z učiteljico; pesem nam je zvalila še več veselja v srce.

Gospóda, gospóda!« zaklicala je Luca z brega, »gospodičina Danica je tu!«

»Bodisi!« dejala sem družbi.

Onadva pa nista mislila takó.

»Nazaj!« velí Vida odločno; »to ne gré, da bi nas videla, kakó se vozimo dalje; užalila bi se in odšla.«

Udala sem se le nejevoljno. —

Bili so že vsi zbrani v vzprejemni sobi, ko sem vstopila.

»Danica, poglej našo malo!« dejala je Vida. Ona pa je skočila k meni, tesno me objela in vzkliknila:

»Kakó si — kakó ste vzrasli! Seveda, leta tekó!« pristavila je kakor sama záse, prijemši se za čelo. Počasi je odšla na svoj sedež.

Iz prva smo govóрили vsi, ker je bil pogovor splošen, toda ko je odšel moj svak Božo, vnel se je med sestro mojo in Danico živahen razgovor, kakor bi mene ne bilo v sobi ali kakor bi bila še vedno óna nekdanja, »mala.«

V tem pa sem jaz opazovala Danico in toliko da se nisem čudila na glas.

Itak visoka, zdela se mi je še višja; nje obraz je bil košččen, nos tenak, malone prezoren, ustna bleda in vela, prstje na rokah pa beli in tanki. In to da je óna lepa, živa Danica pred desetimi leti? Nemogoče!

In vender je res! Očí, lepe očí, so njene, in njih ogenj vzplamtí časih kakor pred desetimi leti, in kakor tedaj jih zakrijejo temne, dolge trepalnice.

Bilo pa je samó to, kar me je še spominjalo — nekdanje Danice, zakaj tudi nje govor ni bil več nekdanji, kaj li vedenje!

Zakaj takó, zakaj tolik razloček med Danico in Vido? Je li prvi čas brže tekel negoli drugi?

Vida je vedno stara Vida: resna, preudarjajoča in premišljena; nje obraz je poln, lepa plavka je od nekdej, samó obilejša. Tudi nje mišljenje in vedenje je óno od nekdej, prav takó kakor nje lepe modre in resne očí.

»Ali je gospodičina že dolgo pri tebi?« vpraša zdajci Danica.

»Dobra dva tedna in še bode, kaj ne, Nada, da ti je tukaj všeč?«

»Tedaj me lahko kdàj poseti,« pravi Danica; »daleč ni do mene.«

»Veš, Danica,« méni Vida, »naša nekdanja mala Nada tu-le se zdí mi prav takó sanjarska, kakor si bila ti.«

»O, Bog jo obvaruj! Bog vas obvaruj, Nada! Nikar, nikar! Vido posnemajte in ukazujte naravi svoji, najsi bi jo imeli še toli nesrečno; brzdajte domišljijo, ne dovolite, da se vzpenja previsoko; velujeta pa naj pamet in srce vzajemno.«

Danica je govorila odkritosrčno, oduševljeno. »Sanjariti, sanjariti,« nadaljevala je za nekaj časa; »poglejte mene in Vido, potem pa sodite, je li bolje pasti domišljijo z neplodnimi sanjami, ali je bolje misliti trezno.« —

Ker je morala Vida po opravkih, šla sem z Danico na vrt. Poskušala sem jo kratkočasiti in v trenutku bi bila pripravljena vse storiti zánjo. Povedali sva si marsikaj iz življenja, največ dogodbic, ki ne sezajo v srce in ne žalosté, dasi bi bila jaz najrajši slišala povest o Daničinem življenji.

Ugenila je menda moja željo in dejala:

»Oprósti« — naprosila sem jo, naj me tika kakor nekdej — »oprósti me pripovedovanja; takó dobro kakor jaz vé tudi Vida, kakó se mi je godilo. Ako te zanimlje, naj ti pripoveduje ona.« —

Drugega dné na večer se je odpeljala Danica, naprosivši nas še, naj jo skoro posetimo.

Nekaj ur pred njo se je odpeljal tudi Božo v Gorico. Dejal je, da se vrne šele pozno v noč.

Zamišljeni sva zrla z Vido za Daničinim vozom, dokler me ni Vida lahko udarila po rameni, rekši:

»Ali vidiš ubogo sanjarsko dušo, kakova je?«

(Dalje prihodnjič.)

Novi Rim in ostanki starega Rima.

Spisal S. Rutar.

O, wie fühl' ich in Rom mich so froh, gedenk' ich der Zeiten,
Da mich ein graulicher Tag hinten im Norden umfieng,
Trübe der Himmel und schwer auf meinen Scheitel sich senkte,
Farb- und gestaltlos die Welt um den Ermatteten lag. —

I.

Goethe.

temi distihi je Goethe prav dobro pogodil velikanski razloček med meglenim severom in svetlim jugom, kjer se smeje vedno jasno nebó in kjer rase vedno zeleno drevje. »Sternhell glänzet die Nacht« poje véliki pesnik dalje v svojih rimskih elegijah — »sie klinget von weichen Gesängen; und mir leuchtet der Mond heller als nordischer Tag.« In res so v Rimu razvaline starih zgradeb na Palatinu, na Foru, kolosej in celó panteon mnogo čarobnejše pri mesečini, nego kadar jih razsvetljuje pekoče solnce.

Vender pa je imel Goethe najprej v mislih duševno, intelektualno svetlobo, ko je pisal tu navedene distihe, in tej duševni svetlobi se ne more nihče odtegniti, kdor pride tudi le za malo časa v Rim. »Tu nisem imel nobene popolnoma nove misli, pripoveduje mojster nemške proze v svoji »Italienische Reise«, »nič mi ni bilo popolnoma novega; ali stare misli so stopile prédme takó določeno, tolikanj živo in med seboj združene, da jih lahko imenujem nove misli. Kamorkoli grem, najdem staro znanko v novem svetu; vse je takó, kakor sem si mislil, in vender vse novo. Vsak dan se mi predstavi nov, znamenit

3*

Strte peruti.

Novela. Spisala Márica.

(Dalje.)

večer sva sedeli z Vido v nje posebni sobi. Čitali sva. Vida je bila nemirna, večkrat je vstala, zaprla knjigo in stopala po sobi. Ustavi se pri pisni mizi in potegne iz predalčka zavitek listov.

»Nada!«

»Kaj je?«

»Sèm pojdi! To so Daničina pisma.«

»To? Dosti jih je.«

»Ne dam ti jih čitati vseh, samó povedala ti bodem, kaj je v njih. — Spominjaš se lahko še ónih dnij, ko je bila Danica pri nas — kaj bi se jih ne spominjala? Ko je odšla, nastopila je učiteljsko službo v prav majhni kraški vasi. Misli si Danico od tedaj in majhno kraško vas! Vtiska njenega prihoda v to vas bi ti ne mogla opisati takó, kakor mi ga je opisala Danica sama.«

Rekši razgrne Vida pismo, obsezajoče več stranij, pisanih naglo in široko. Brala sem:

Na Krasu, dné 4. vinotoka 1878.

Vida moja!

Veséli se z menoj! Uvêdli so me kakor kraljico v nje dvore. Moji dvori! Ali naj ti jih opišem? Ali naj ti prej opišem svojo stolico?

Moja stolica je majhna vas, kakeršne še nisi videla; majhne in črne so v nji hiše, pred njimi pa ni dehtecih vrtov, ampak le kupi gnojá, kjer brska domača kuretina. Na oknih okrog hiš visé cunje, katere so oprale domače žene v vaškem kalu. Njive so rdeča prekopana zemlja, polna belega kamenja. In to kamenje je tudi meja med sosednimi njivami, katero skrbno čuvajo, da si sosed ne vseje zrna ajde čez svoje. Sredi vasi je belobarvana hiša, najlepša in največja; to je vaška krčma. Nadpisa ni na nji, čemú tudi, saj vé vsakdo, kaj pomeni zelena veja nad vrati, in ker je to jedina krčma v vasi, ni se lahko zmotiti. Semkaj bodem pristopila vsak dan opoldne h goli prozi po dveh ali treh urah nebeške poezije v šoli! Umazani mršavi pes in rejeni črni maček mi bodeta drugovala, kadar odide debela krčmarica, ki ima takó zmršene lase in precèj zamazan predpasnik.

Nasproti hôtela je naša univerza.

Ko je pridrdral v vas moj voz, stikalo je glave staro in mlado. Kazali so me in si šepetali. Pred mojim dvorom pa me je čakal nadučitelj z ženo in kopo otrók. Milostno me je vzprejel sloki moj načelnik. Imel ni svetlega cilindra, ne gladkih rokavic, ne črnega fraka. V zamazani kapi in v jako ponošeni obleki mi je podal žuljavo roko in mi dejal prav milostno, da mi bode dobro, celó prav dobro, ako bodem prav — prav ravnala. Nasmehnila sem se tej opomnji in se lahko priklonila, ko mi je predstavil svojo soprogo — preprosto ženo iz vasi — ter mi našteval célo kopo svojih otrók po imeni, kakor bi molil litanije: Peter, Pavel, Janezek, Tonček, Jožek, Mica, Tomaž, Vencek, in še ne vem, če sem ti vse naštela.

Odvêdel me je v moje stanovanje, za nama pa je drsalo osem parov nog v obilih težkih čevljih, dasi je menda mati svojo deco klicala k sebi. —

Moja soba je pristen pravokotnik in ima le jedno okno, to pa na cesto, in to je dosti!

Znali so menda mojo navado, da zjutraj, ko se vzbudim, preštevam vse črtice na stropu, da poskušam, če »me ljubi« na narisanih zvezdah v sredi in na oglih ter da takó časih zabim na uro; zató je po stenah in po stropu vse belo.

Danes zjutraj smo imeli mašo, in vodila sem proti cerkvi koncem vasí dolgo krdelo bosih in obutih, zašitih in raztrganih, čistih in uma-zanih dečkov in deklic, šumečih kakor roj bučel.

Ker imamo še danes prosto, pišem ti, Vida, da vidiš, kam je usoda zakopala Danico in vso nje poezijo!

Poljubujé te, ostajam vedno

tvoja

Danica.

Nasmehoma sem oddala Vidi list.

»Ali ti ugaja, kakó piše?« vpraša me.

»Dà; zdí se mi, da imam óno vas pred očmi — toda res ni šala zapreti živo, izobraženo, duhovito, poetiško deklè v táko puščavo!«

Vida zmaje z rameni in iztika dalje po listih.

»Kakor prvi dan ni bila Danica tudi pozneje zadovoljna v novem bivališči,« prične iz nova. »V šoli je bila Pegaz v jarmu, zunaj šole pa se je čutila takó sámo in zapuščeno, da ni vedela, kam bi se dela. Ker ni rada delala, prečitala je mnogo knjig, katere smo ji morali pošiljati od vseh straníj. Vem, kakove nazore je imela Danica o učiteljskem stanu. Oduševljena je bila zanj in mi je često pravila, kakó bode šola nje vrt, otroci pa nežne cvetice, katere bode vzgajala.

Lahko je govoriti, predno se poskusi! Misli si veliko otrók v nizki sobi, v zatohlem prašnem zraku, vrhu tega marsikatera trda buča poleg neukrotnih otrók. — ‚O, kakó lahko je govoriti o vzvišenem učiteljskem pozivu, kakó lahko oduševljati v šolah mladino za ta stan!‘ vzkliknila je Danica pogostoma. ‚Vrt, vrt, lepa primera, toda pojdite tudi poskušat, ali je res tak vrt, pa ne v mesto, ondu so ljudje zavedni, nego v to vas!‘

Prešla je jesen, zima in malone vsa pomlad, ki je bila mrzla in deževna. Ne morem ti povedati, kakó mi je pisala Danica ob dolgih jesenskih in zimskih večerih, katere je prebila prav sama v nunski svoji sobici. Svetovala sem ji, naj bi šla k nadučitelju, toda zavrnila me je: ‚K nadučitelju? Poslušat prepir med večjimi otroki, pobirati mlajše, ko padajo za vsakim korakom, poslušati njih vik in krik, ki mi seza še semkaj dovòlj močno? Zibati in jim peti — ne, to ni záme! Ali poslušati njega, kam bode sadil krompir, kam repo, kam fižol, ali njo, koliko piščet se je izvalilo, koliko jih je mačka snedla, koliko jajec nosi bela, koliko pisana kokoš? Zdelo bi se mi, da se mi rogajo vsi nemški klasiki v moji knjižnici in da me Prešéren vpraša:

Kak perdelúje se krompír nar bóljí,
Kakó odprávlajo se óvcam gárje?

Šele malega in vélikega travna so nastali zánjo srečnejši dnevi, ko je mogla časih iz vasi proti železniški postaji pol ure odtod. Pot je bila lepa in prijetna, in kakor mi je pravila Danica, s kratkočasno knjigo se je komaj zavedela in že je bila tam. Načelnik tamošnje postaje, samec v najboljših letih, zagledal se je v Danico in jo zasledoval, če je le utegnil. Nad dva meseca je hodil za njo, pisaril ji ter ji odkrival ljubezen, toda milosti ni dobil pri sanjavi Danici. Svetovala sem ji večkrat, naj poskusi občevati ž njim, da se mu sčasoma udá, vender je bilo zaman. Izvolila je rajši mučno življenje v šoli, dasi ni njemu nikdar odločno zapovedala, naj ne hodi za njo. Morda ji je dobro délo v kratek čas! Čakaj, naj najdem jednega ónih listov, v katerih je pisala o njem.« —

List je slul také-le:

Na Krasu, dné 15. vélikega travna 1879.

Vida draga!

Malo me poznaš, če mi svetuješ óno. Saj ga ne poznaš! Ali hočeš njega opis?

Srednje rasti, čokast, širokih prsij in pleč; na kratkem vratu se giblje debela glava s temnimi lasmi, z velikimi topimi očmi, nekoliko zakrivljenim nosom, tankimi ustni in ščetinasto redko brado. Roke in

noge primeroma majhne, hoja težka, gibanje okorno, govorjenje skozi nos, obleka, kakor je navadna železniškim uradnikom — to je óni junak!

Znaš, Vida, kolikokrat si me dražila? ‚Povej, Danica, naštej, katere imaš rada!‘ In jaz sem ti naštevala: ‚Tega sem imela rada zaradi tega svojstva, ónega zaradi drugega i. t. d. Ali takega, ki bi mi popolnoma prijal, nisem še dobila.‘ —

Šolsko leto se je bližalo koncu, in že je Danica prosila službe drugje. Razmerje z železniškim uradnikom je bilo vedno isto, in kar mi pri Danici ni ugajalo kár nič, bilo je nje igranje s tem možem. Ognjeni pogledi, ljubeznivi nasmehi! Če pa se ji je približal, zapodila ga je ali zbežala od njega. Izgovarjala se je pozneje, da je delala takó iz dolzega časa, in nekoliko se je tudi silila, da bi ji ne bil takó zopern — zastonj!

V vélikih počitkih sem jo posetila na nje dômu, in zopet sva prebili nekaj lepih prijetnih dnij kakor prej pri stari naši kapelici. Srečna sem bila jaz, ker sem nedavno spoznala Boža in ga takoj ljubila kakor on mene. Lepe, ljubeznive liste sem prejemala in odgovarjala sem prav takó. Ognjevita pisma je dobivala tudi Danica, katerim je odgovarjala le malokdaj in hladno. Prigovarjala ji nisem več, vedela sem, da bi bilo zastonj, sosebnó ker je Danica že prejela obrok za drugo službo. Ondu, v slovenski vasi na furlanski meji, bila je prve dni dôkaj srečna, zakaj spominjala se je še prejšnje vasice in jo primerjala sedanji dôkaj večji in prijetnejši. Skoro pa je zopet tožila in mrmrala, saj je bila daleč od mesta in v vasi ni bilo ljudij, da bi občevala ž njimi, ne blizu železniške postaje, da bi se s kom igrala. Po toliko zasmehovanem železniškem uradniku se ji je tožilo najbolj, ker je pogrešala ónega laskanja in tistega ljubečega ter udanega srca. Ne vem, ali se je kesala od srca ali le na videz, toda kesala se je. Mislila je, da bode on še vedno gorel zánjo, da bode še vedno prejemala pisma v kratek čas, toda motila se je.

Danica in samó Danica je mogla storiti to-le: Pisala mu je dolg, dolg list, ponižala se, prosila ga oprostila ter mu dokazovala, kakó ji je bil mil in ljub. Da je bilo to vse le pretirano in le zató, ker je pogrešala družbe, misliš si lahko, ako se le spomniš, kakó je prej pisala in govorila o njem. Dobila je, kar je zaslužila, list od njega s samó dvema vrsticama:

‚Kaj za manoj boš jokala,
Ko si ur'co zamudila?‘

Iz dolzega časa si je domišljala, da ga je vedno srčno ljubila ter se je še bolj vnela zanj po tem lakoniškem pismu. List mi je

dohajal za listom od nje, in jezila sem se skoro, ker so bili po mislih vsi jednaki; vsi so tožili o nje nesrečni ljubezni. Danica pa ni, da bi dolgo gorela za isto stvar. Srce njeno je zahtevalo hitre izmenjave, in nje preživahna domišljija ji je bila takoj na pomoč. Zašla je na književno polje! Vsa srečna mi piše некоč, da se hoče povsem posvetiti národu svojemu, da hoče pridno pisati in takó imeti vzvišen zmoter v svojem življenji. Odobravala sem nje misel in želje ter ji prijateljski svetovala, naj ne leta v svoji domišljiji preveč v višave, naj se drži dejanskega življenja. Smijala se je tem nasvetom. Ona da bi pisala takó, ona? Saj vé, v kakšni stroki Slovencem nedostaje knjig, in te se bode lotila. Delala je menda res, kakor je obetala, in čudila sem se, da je vztrajala še takó dolgo. Za nekaj mesecev dobim od nje poročilo o nje delu in uspehu. Najbolje, da ti pokažem óni list, ker se ne spominjam vseh vzklikov in bi ti ne vedela povedati, kakó mi je pisala. Evo ti pisma!«

Čitala sem:

N N., dnè 26. sušca 1880.

Vida!

Še vedno se mi zdí nemogoče! Toda saj imam črno na belem! Oh, Slovenci, Slovenci, pač ste še ubožni, ko ne umejete prave poezije nebeške!

Ne le mislila, zavedala sem se, da veselo vzprejmó novo obliko in novo snov v malo svoje slovstvo. Zató me je tem bolj zadel njih odgovor, in tem bolj me je zbolelo — ne zbolelo — pomilovala sem jih samó da so zavrgli to, kar bi bilo le na čast njih nedostatni literaturi.

Ali čemú pišem to tebi? Saj si prav taka kakor oni in tudi ti misliš kakor drugi! Vender pa lahko prečitaš ta moj proizvod, kadar ti ga dam, da začujem tvojo sodbo.

Huda sem, takó huda, da ne morem več pisati. Ubogi Slovenci!
Pozdravlja te

tvoja

Danica.

»Njenega spisa nisem ne prečitala ne videla,« pravi Vida, »ona mi ni več govorila o tem, jaz pa je tudi nisem vprašala. Morda se je sama uverila, da so govorili dotičniki prav. Uničen ji je bil torej tudi ta namen nje življenja. Sama sem že premišljala, česa neki se sedaj poprime Danica. In glej! Usoda je skrbela zánjo, ponujala ji je izmenjavo za izmenjavo. — Bila je blizu nje vasi lepa vila, katera je Danico že večkrat jezila s svojimi vedno zaprtimi okni in vrati. Gospodsko

to posestvo, mislila si je, 'dajalo bi mi lahko dovòlj zabave, ko bi ne bilo vedno takó zapušèeno; zakaj ni tu žive duše?' Koncem vélikega travna pa uzrè, idoèa na izprehod, vsa okna v vili odprta, in v solnci so se belila snežnobela zagrinjala na njih. 'Evo, skoro bode družba, ker se prostori zraèijo!' mislila si je in ni se motila. Bogata Finsterjeva rodbina je imela tukaj svoje bivališèe za nekaj vroèih mesecev. Ko se je Danica seznanila z rodbino, bila jim je dobro došla, saj so si na kmetih tudi samí želeli družbe. Lepa, še dôkaj mlada gospá Gemma Finsterjeva se je strinjala z Danièinimi nazori prav dobro — bila je prej sloveèa italijanska pevka. Skupaj sta se izprehajali, skupaj igrali in skupaj èitali italijanske in francoske romane. Danica je bila sreèna in zadovoljna; bila sem tudi jaz, dasi me je malone pozabila v novi svoji družbi. Ni mi opisovala natanko koraka za korakom, izprehoda za izprehodom, zabavnega večera za zabavnim večerom, pisala mi je malo, ali s tem mi je tudi povedala, da je zadovoljna, da je zopet nekdanja živa, vesela Danica. — Razven gospé sta bili v vili še dve deklici, nje hèerki, ki sta se Danici jako priljubili. Gospod Finster je prihajal v vilo samó ob sobotah zveèer in pred prazniki ter dovèdel s sabo še kakega znanca; ostajal pa je v nedeljo in èez praznike v vili. Tudi med tednom je kdo prišel h gospé iz mesta ali okolice, in Danici je bilo vedno prav dobro. Tudi šola ji ni delala dosti preglavice, ker je imela malo in že večjih deklic. Kadar jih je odpravila, èakala jo je prijetna družba nje tovarišice, s katero sta hodili po okolici ali se kratkoèasili v vili. Poslušaj, kakó mi je pisala.◀

28. VII. 1880.

Vida draga!

Popolnoma sem prerojena v tej družbi! Za lepim in veselim dnevom uživam še lepše in vesele dni; radosti moje ne kalí druga misel razven te, kaj bode z menoj, ko odidejo ti iz vile — in najbrže v Italijo za vedno!

Ali èemú bi se bala oblakov, groma in treska, ko še sije solnce takó lepo? — Gospá Gemma ima kakih dvaintrideset let, a èlovek bi ji pripisoval veliko menj. Samó jeden pogled nánjo, in zná se, da je Italijanka, južna Italijanka.

Kakor oglje èrnih oèij, temne a gladke polti, vitkega stasa, živa, poetiška, romantiška je moja tovarišica.

In ta njen glasek!

Èudna je bila tvoja opomnja o pevki; ali res misliš, da morajo biti vse jednake? In èe druge ni, Gemma je gotova izjema; ko bi jo

ti le poznala! In kakó se imata rada z možem, dasi bi jo on, Nemeč, želel nekoliko drugačno — bolj za dom in hišo da bi bila njegova Gemma ter se menj bavila s knjigo in umetnostimi. Ali tega ne bode, medve že pridno netiva ogenj druga drugi; žena se mora in mora vzdigniti nad navadna vsakdanja opravila!

In njeni hčerki! Starejša je vsa mati, óni lasjé, óne očí, óni grški nos, óna živahnost; druga pa mirna in premišljena kakor oče. Toda malokdaj sta pri naju. Mati ji ima sicer jako rada, vendar ji je takó navadila, da ji dasta mir ter nista po nepotrebem okrog nje. Pridna in zvesta hišna ji ima v svojih rokah.

Čuj jo; tukaj je žel! Oh, ona ne more biti brez mene! ‚Danica!‘ kliče me s sladkim svojim glasom in italijanskim naglasom, ‚Danica!‘ Z Bogom za danes!

(Konec prihodnjič.)

Triolet.

Razdvojen od nesreč sem, ljuba mati,
Na tvojih prsih le sladkó počil;
Nov žitja vir iz ust le tvojih pil
Razdvojen od nesreč sem, ljuba mati!
Moj tok solzâ se s tvojim je spojil
In nehal v hipnem snu sem žalovati; —
Razdvojen od nesreč sem, ljuba mati,
Na tvojih prsih le sladkó počil. —

Da si le ti me v boli prav umela,
Kaj meni drugi hočejo ljudjé! —
Naj trosijo povsod laži grdé,
Da si le ti me v boli prav umela!
Naj le še zlobno stikajo glavé
Klevetniki, zbiraje se v krdela —
Da si le ti me v boli prav umela;
Kaj meni drugi hočejo ljudjé! —

Slavomir.

Ptičkam,

Ptičke lahkokrile,
Misli moje,
Kaj ste zapustile
Domke svoje?

V mreže ste ujete —
Prav vam bodi!
Kdo vas iz zaplete,
Naj izvodi?

Ptičke lahkokrile,
Misli moje,
Kaj ste zapustile
Domke svoje?

Davorinov.

Strte peruti.

Novela. Spisala Márica.

(Konec.)

olsko leto se je bližalo koncu, pripovedovala je Vida nadalje, ali Danica ni mislila, da bi šla iz svoje vasi. Pisala mi je, da pride o velikih počitkih za nekaj dnij domov, in zajedno mi je častitala k mojemu poročnemu dnevnu, češ, da bode v mislih navzočna tudi ona. Ker sem imela óni čas mnogo posla, nisem ji odpisala. —

Prišla je domov koncem počitkov, res samó za nekaj dnij, in ni me poiskala.

Kakó se začudim, ko dobim nekega dné listič s poročilom, da se je odpovedala službi, ker hoče biti odslej vzgojiteljica samó deklamam gospe Finsterjeve! Nobeno ugovarjanje bi je ne oviralo.

Ločili sta se tedaj najini poti, in prestalo je najino dopisovanje. Ona je dobila osebe, s katerimi se je umela bolje nego z mano, jaz pa sem prišla ravnokar semkaj.

Minila so takó tri dobra leta, ne da bi bila kaj slišala o Danici. Naznanila mi je pred odhodom le toliko, da bode s Finsterjevimi za stalno v Bologni.

Po dobrih treh letih dobim ta-le zavitek listov.

Sreča se je obrnila od nje, in tedaj se je zopet spomnila mene ter se mi izpovedala, da si takó olajša srce in gorjé:

V Bologni, dné 2. VIII. 1884.

Vida!

Ali se še spominjaš nekdanje Danice? In če se je spominjaš, ali ne misliš nánjo jezno, da te je takó pozabila?

Ne, Vida moja je dobrega srca in izvestno ne zavrže spokorjene grešnice! Ne zavrže je, ko zasliši, kakó jo tepe usoda!

Dolgo, dolgo nisi čula o meni in tudi jaz o tebi ne.

Upam, da si srečna v novem stanu, in kakó bi ne bila, ako si ohranila vedno trezno svoje mišljenje? Porojena si pač pod srečno zvezdo!

Ali sedaj začuj o meni, poslušaj zgodbo treh let!

Iz vile smo prišli sèm-le v učeno Bologno, kakor jo imenuje De Amicis. V začetku sem bila vsa iz sebe, videča solnčni jug, deželo, kjer cvetó citrone!

Dan za dnevom sem dobivala novih zanimljivostij, novih novostij, in zima, katere se pri nas bojimo, bila je tu kakor prijetna pomlad.

Učenki moji sta bistro glave in napredovali sta brez posebnega napora. Le nekoliko ur na dan, in bila sem slobodna; smela sem sanjariti, izprehajati se ali čitati. In vender mi ni preostajalo časa, takó me je prevzela ta izprememba!

O pustu je bila hiša Finsterjeva zbirališče prvih umetnikov in zaščitnikov lepih umetnostij. Saj je slava gospé Gemme še živela, in gospod Finster je bil še prej dobro znan.

Oh, Vida, kakó lepe, kakó nebeške so bile óne ure!

Zastonj bi ti jih slikala z najbujnejšimi barvami; ne mogla bi ti jih opisati z najlepšimi besedami!

Tam pri mizici med dvema oknoma je bil navadno moj prostorček ob teh večerih.

Družba je bila razkropljena po več prostorih, tu pa je bil moj kotic in meni nasproti je sedel on — Alfonz. —

Ali naj ti ga opišem?

In ko bi hotela, ne morem ga opisati; saj ne vem kakšne oči in lasé, kakov nos, kakšna usta je imel; drugega ne vem, nego da je bil kakor magij, pred katerim sem bila krotka kakor jagnje, da sem ga gledala kakor vzvišeno bitje, da sem poslušala njega glas kakor nebeško melodijo. . .

Spominjam se óne nemške pesmi, kjer deklè odgovarja, ko jo vprašajo, kakov je nje ljubljenec:

»Ich weiss es nicht, ich hab' ihn lieb,
Und das ist mir genug«.

Ko je bil pri meni on, bila sem brez trme, brez domišljavosti: dà, malone brez volje. Povedati ti pa moram, da ni bil lahek metuljček, ampak resen mož. In ljubil me je, ne takó kakor jaz njega, takó bi bilo nemožno njega nravi, toda ljubil me je!

Svaril in opominjal me je takó ljubo in milo, da sem si želela vedno takih svaril.

»Nekoliko hladneje, Danica, nekoliko hladneje!« in vzkipele nisem več, vsaj pred njim ne. Takó me je opozarjal na napako za napako, in trudila sem se, da bi se poboljšala njemu, le njemu na ljubo.

Bil je voditelj nekovega glasbenega zavoda v Bologni in gospó Gemmo je poznal še iz prejšnjih časov.

Bil je sloveč glasbenik in tudi slikal je dobro; meni vsaj se je zdelo, da je tudi v tem dovršen umetnik.

»Danica, vas poskusim nekoč naslikati,« dejal je, »ali kaj, ko ne morem vpodobiti óne porednosti v vaših očéh, ne vseh vrst smeha na vaših ustnih, ne gracijoznega gibanja vašega! Brez tega pa bi bila slika mrtva.«

Pri teh večerih sem zabila na vse druge goste, videla in slišala nisem drugega nego samó njega. Drugi so se pogovarjali, šetali, igrali; midva pa sva razpravljala vsakeršne stvari, in on — čuješ — on je hvalil mojo italijanščino ter pravil, da mu ugaja slovanski moj naglas.

Mimogredé mi je gospá Finsterjeva požugala s prstičem, ali dasi je hotela svarilo svoje zakriti s šalo, vendar sem umela, da ji ni prav, ker sem vedno le ž njim. Toda kaj sem hotela! Vstala sem ter šla k drugi skupini, toda jezik moj, ki je vedel njemu toliko pripovedovati, bil je kakor zvezan, vsak pogovor mi je bil pust, in oči so iskale le njega. Ali gledal me je tudi on iz drugega kota, ujele so se najine oči, in skoro sva bila zopet skupaj.

Nekega večera sva bila še vsa vneta v zamišljenem pogovoru, ko pride gospá Finsterjeva z brzojavom za Alfonza. Le-tá pogleda pečat in prebledí; bilo je na njem »Firenze«, njega rojstveno mesto.

Molčé ga odprè, prečíta in ga dá meni.

Njegov oče je nagloma obolel, in ako ga hoče videti še jedenkrat, naj se podviza.

Gledala sva se molčé nekaj časa, potem mi je dal roko, stisnil mi krepko mojo, uprl mili dolgi pogled náme in dejal: »Z Bogom, Danica, za nekaj časa!«

Pozdravil je ostale goste in izginil. —

Po štirih dneh dobim list njegov z novico, da mu je oče umrl in da mora ostati še nekaj časa domá v tolažbo stari materi in da uredí oštalino.

Še zmiraj so bili pri nas zabavni večeri, še zmiraj dosti družbe, toda jaz sem se odtezala, kolikor je dopuščala uljudnost.

Najrajši sem bila v prostih urah sama ter mislila nanj ali mu pisala, dasi mi je odgovoril šele na nekaj pisem, izgovarjajoč se na opravke. Povedal mi je, da je vesel in srečen, če mu pišem, da mi pa ne more odgovarjati takó pogostoma.

Minil je prvi, drugi teden, in jaz sem bila po poučevanji, po sanjarenji in po pismu zanj — vsakdanje moje opravilo — zopet stara Danica, živa in vesela. —

Ko se nekega dné vrnem z deklicama z vrta, dobim v obednici gospó Gemmo z mladim gospodom.

Ime mu je bilo Stern in bil je daljen sorodnik gospoda Finsterja; prišel je, da si ogleda Italijo in nje znamenitosti. Imel je kakor zlató svetle lasé, prav take brčice in žive plave oči.

Govoril je naglo, majal se in se vedno igral s paličico.

Ko je gospá z deklicama odšla, ostala sva sama, in vnel se je med nama živ pogovor sedaj v nemškem sedaj v italijanskem jeziku.

Ko smo po obedu posedeli pri mizi, šalil se je z gospodom ter mu pravil svoje dogodke, klanjal se gospé, pošiljal náme goreče poglede in se igral z otrokoma.

Bil je takó živ in videti takó otročji, da nam je bil takoj domač in da bi se bila jaz skoro igrala ž njim kakor z otrokom.

Vsak večer je bil gost v Finsterjevi hiši, in vsak večer sem največ občevala ž njim.

Ugajala mi je njega preprostost takó kakor njegova malone otroška živahnost, njegova lahka duhovitost, v kateri je prehajal s predmeta na predmet, takó kakor njegov molk, pretrgan samó z glasnimi, globokimi, a neresničnimi vzdihji, katerim smo se vsi smijali in on z nami.

Gospá Gemma naju je rada videla skupaj, dasi še ne vem, zakaj.

Bila sva res prava otroka!

Jedenkrat na teden pa sem prejerala Alfonzove liste, in tega dné me je dražil bolj nego kdaj.

»Samó jedenkrat na teden, to vam je ljubezen, to! Vsak dan in celó dvakrat bi vam jaz pisal, ko bi bil takó srečen! To vam mora biti ribja kri v tem človeku!«

Ugovarjala sem mu samó zató, da bi ne obveljala njegova; sama pa sem mislila potem, da je v tem venderle nekaj resnice.

Samó jedenkrat na teden in še tedaj hladno!

Očitala sem Alfonzu, in čudil se je, kakó mi je prišlo to na misel potem, ko sem bila dosedaj vedno le zadovoljna.

Odpisala sem mu nató strastno, da potrebujem njega listov, toda on je ostal pri starem običaji. —

Sedela sva nekega večera s Sternom drug pri drugem.

Umolknila sva, in on je vzel album z mize ter pregledaval slike, časih upirajoč váme ognjeni svoj pogled.

Prišel je do moje slike in obstal, motril mene in sliko:

»Danica!«

»Kaj je?«

»Vi prašate?«

»Moram, sicer ne vem, kaj hočete.«

»Vi ne veste?«

»Kakó bi?«

V tem pa je snel sliko mojo iz albuma in jo gladil z roko.

»Dajte jo meni, Danica!«

»Ni moja, gospá Gemma ukazuje.«

»In če mi jo dá ona, ali ste zadovoljni?«

»Ne.«

»Trdosrčnica, dajte mi jo, da me bode spominjala srečnih dnij v Bologni!«

»Ako so bili srečni, spominjali se jih bodete itak brez slike.«

»Danica, vem, da mi, žal, ne morete biti več nego prijateljica, bodite mi vsaj to!«

»Saj sem vam bila od prvega dné.«

»In ne smé li prijatelj dati prijatelju slike?«

»Zakaj ne?«

»Ali dovolite, da jo vzamem s sabo?«

»Vzemite jo!«

»Hvala, gospodičina Danica!« Hotel mi je poljubiti roko, toda naglo sem mu jo odtegnila, zajedno pa ga potegnila za sabo, ker me je trdno držal. Naglo se je tedaj z ustni doteknil mojih lás. Drzen je bil, jako drzen, toda takó otročje lahkomišeln, da se mu je moralo oprostiti. —

Jednakomerno so pohajali dnevi, veseli vsi in brezskrbni.

»Stern bi bil moral že davno nadaljevati svoje potovanje in zamudil se je dolgo, dosti dlje, nego si je mislil, in tega ste krivi vi, Danica,« dejala je gospá Finsterjeva.

Naposled je moral dalje. Solznih očij mi je podajal roko in vzdihal kakor gledališki igralec, jaz pa sem se mu smijala, dasi ne od srca, zakaj bil se mi je prikupil.

»Odšel je vender, hvala Bogú!« dejala sem potem sama v sebi. —

Drugega dné mi je naznanil Alfonz, da pride za teden dnij.

Odpisala sem mu takoj, da ga že težko pričakujem, in pisala sem mu vsak dan.

Minil je teden, in minil je tudi dan, ko bi moral priti, toda ni ga bilo in pisal mi tudi ni . . .

Minil je drugi, tretji teden — nič!

Trpela sem neizrečno. Liste, ki sem mu jih pisala, dohajali so mi nazaj z opomnjo, da ga ni več tam. Kje neki biva? V Bologni ga tudi ni bilo.

Zvedela sem pozneje zadosti — preveč!

Lažnjivec, ta Stern s svetlimi lasmi in licemerskimi očmi; lažnjivi glumač!

Odpotoval je dalje na jug in se ustavil dlje časa v Florenciji ter tu zopet iskal zabave.

Srečala sta se z Alfonzom v neki rodbini in bila že nekaj večerov skupaj; tretji v družbi pa je bil Alfonzov najboljši prijatelj.

»Torej odpotuješ že pojutrišnjem?« dejal je Alfonzov prijatelj, »in ne daš se zadržati?«

»Ne morem.«

»Sevé, Danica tvoja te že težko čaka!«

»Kdo? Danica?« vpraša Stern začudeno.

»Dà, Danica, moja nevesta.«

»Čudno, takó redko to ime, in vender imava oba Danico.«

»Vi Danico? Saj to ni nemško, ne italijansko ime.«

»Ne, slovansko je, in Danica, ljubica moja, je ta-le.«

Ko Alfonz ugleda sliko, prebledí in potem se skoro posloví.

Odpotoval ni od tam, ker je moral drugi in naslednje dni ležati.

Opisal mi je na toliko listov ta-le pogovor in dejal, da mu je sedaj jasno, zakaj sem silila po odhodu Sternovem, naj pride, ker mi je bilo namreč dolgčas.

Odpisala sem mu takoj, a tega pisma, mojega izgovora ni vzprejel, list mi je došel nazaj, pisala sem drugič ter čakala jeden, dva, tri dni, ves teden — nič!

Po štirinajstih dneh dobim pismo nazaj z drobnim lističem, spisanim po njega materi, da je Alfonz — umrl kakor njegov oče — za legarjem! — —

Povest moja je končana. Povedala sem ti vse, le strašnih muk ne, katere sem prebila. Ali mi je Alfonz oprostil ali mi je verjel, da sem nedolžna? Ali se je ločil s srdom v srci?

Ta misel me je mučila prav takó kakor zavest, da ga ne bodem več videla.

O Sternu nismo slišali dosedaj še ničesar, in kar množí mojo bol, to je resnica, da vidim gospó Gemmo brez srca, brez čustva za mojo nesrečo.

In sedaj, sedaj, Vida moja, končal se je moj sèn, in strašna resnica me morí! Ko bi me ti videla!

Kadar mi je srce takó bolno, skrijem obraz v blazino in kličem: »O Bog! Daj, da najdem tolažbe v molitvi, tolažbe, katere iščem zastonj drugje!«

In to pomaga, solze se mi vlijó, dobrodejne solze! Utolažijo mi morda srce, ki hrepení po njem in ga ljubi bolj nego kdaj!

In sedaj, Vida, usmili se me! Tukaj ne morem več ostati, več ne na tej zemlji!

Dočim bivam tu, umrl je moj dobri oče, ki je bil takó hud, da sem šla toli daleč.

Mati je sama, k nji moram, in naseliva se zopet kje v neznatni vasi. Prosim te, pozvedi za prazno službo in poroči mi!

Upajoč, da se skoro snideva, poljublja te

tvoja Danica. —

Razžalostil me je ta list, in sklenila sem storiti za Danico, kar bi bilo možno.

Povabila sem jo, naj pride takoj k meni, toda odbila je to povabilo in šla k materi.

Ni ji bilo treba čakati dolgo, in bila je nameščena nekje v Furlaniji. Živela je tam z materjo prav tiho; spomini, nekdanji srečni spomini, vstajali so ji čestokrat v mislih. Tolažila se je ž njimi in ni se jih branila. »Mož, katerega sem tolikanj ljubila, vreden je večnega spomina,« dejala je večkrat.

Bila je tam dve leti; koncem dveh let ji je umrla mati, in ona si je zopet zaželela na slovensko zemljo.

Tu-le v Brdih je že malone leto dnij, tukaj poučuje in — čudi se! — šiva, plete, kuha, čita malo, sanjari ne več.

Baš sinoči mi je dejala: »Glej, Vida, vzpenjala sem se čez mejo! Pa sedaj? Kar sem nekoč zaničevala, to je sedaj moja zabava, sedaj — ko so mi strte peruti!«

Odprto nebó.

Ko náte je strmèč okó
V trenutjih kratkih zrlo,
Biló mi je, kot da nebó
Očem se je odprlo.

Ko te odvèl je pot naprej,
Nebó se je zaprlo
In za ljubezen kot doslej
Srcé mi je umrlo.

Breda.

